

کنگره بین المللی فرهنگ و اندیشه دینی
International Congress on Culture and Religious Thought
نماز، بندگی و داشتن خانواده متعالی

۱- محمدکریم پزשکپور

۲- فاطمه نگار رشیدی

۱- کارشناسی ارشد رشته فلسفه و حکمت اسلامی.

آدرس پست الکترونیک (velayat_1380@yahoo.com)

۲- کارشناسی رشته حقوق.

چکیده:

نماز با اسرار نهان و آشکار خود و با در نظر گرفتن تأثیر معنوی در کردار فردی و اجتماعی بشریت نقش به سزایی را ایفا می نماید. نماز ضمن زیبا ساختن شخصیت انسان، خانواده وی را در مسیر صراط مستقیم قرار می دهد. در آخرت با مقبولیت نماز دیگر اعمال انسان پذیرفته می گردند. عبادت، هم فرد و هم جامعه را از بردگی هوسها، گناهان، شیطان و از دست طاغوت ها، ستمگران و ابرقدرت ها نجات می دهد. پرستش و عبادت ظاهری، اگر بدون تسلیم و پذیرش قلبی باشد بی ارزش است چرا که عبادت یعنی قرار دادن همه ابعاد زندگی در مسیر خواست و رضای الهی. نماز وسیله ای برای رسیدن به مبدأ هستی، ابدیت و سرچشمه همه این زیبایی هاست. خانواده از عوامل مهم در سازندگی، شکوفایی و یا تخریب شخصیت انسان است؛ آموختن نماز به فرزندان در دوران کودکی از وظایف پدر و مادر است؛ اگر این تربیت و آموزش به شکل درست انجام پذیرد ایمان آن کودک را در ضمیر خودآگاهش بارور می سازد. نماز عمل خیر، وسیله تکامل معنوی خانواده ها و بهترین فریضه برای رساندن انسان ها به بالاترین درجه از کمال است.

واژگان کلیدی: نماز، عبادت، بندگی، خانواده، متعالی، فرزندان.

Prayer bondage and having a superlative family

- 1- MOHAMMAD KARIM PEZESHKPOOR
- 2-FATEMEH NEGAR RASHIDI

Abstract

Prayer plays a main role in personal and social behavior of human being with visible and invisible secrets and considering it's intellectual effects. Decorating humans personality prayer plays his family on the pass of the direct way . in doomsday human's doings are accepted after accepting his prayer .worship rescues both the person and society from whims slavery, sins, devil and from tyrants and superpowers. If worshiping God is superficial and without surrendering and accepting our hearts it will be worthless because worship means putting al dimentions of life in the pass of God's willing and satisfaction. Prayer is a means to reach origin of the universe immortality , and it is the source of all this duties family is one of the main factors in making flourishing and or destroying humans personality. teaching the how to say prayer in childhood is one of the parents duties. If this training and education shapes correctly it will fructify the believe of the child in his conscious conscience. Prayer is the welfare doing ,the means of spiritual evolution family and the best duty in taking humans to the highest levels of perfection.

Key words: *Prayer, worship, bondage, family, superlative, child.*

۱- مقدمه:

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ» (فاطر، ۱۵)

«ای مردم شما به خدا نیازمندید و خداست که بی نیاز ستوده است.»

ستایش مخصوص خداوندی است که روح پرستش و خدا جویی را در سرشت آدمی درآمیخت تا او را بشناسد. بندگی انسان از آن ربّی است که توان اتصال نوع بشر خاکی را به نیروی عشق برای دست یافتن به مقامات و منازل بلند معنوی محیا ساخت؛ یکی از بزرگ‌ترین نعمت‌هایی که خداوند سبحان به این بشر خاکی عطا فرموده این است که اجازه داده با او از طریق فریضه نماز در ارتباط باشد؛ نماز عروج انسان مومن به دستیابی عزت نفس و تعالی معنویات است؛ نماز و والاترین جلوه عشق بازی مخلوق و خالق است؛ در نماز شور است و شعور؛ نماز، عبادت و دعا با خالق هستی از مهم‌ترین موضوع‌هایی است که اکثر نویسندگان حوزه دین پژوهی در رابطه با آن کتاب‌ها، متون ها و رساله‌هایی را به رشته تحریر در آورده‌اند، که این خود دلیل محکمی بر اهمیت نماز است. لذا هنگامی انسان در آیات و روایات فراوانی که در خصوص جایگاه نماز وارد شده مطالعه و تدبر می‌کند و یا زمانی که به سیره پیامبر اکرم(ص) و ائمه معصومین(ع) نگاهی ژرف می‌اندازد این مطلب برای وی به وضوح روشن می‌گردد که، بزرگ‌ترین عبادت در اسلام نماز است و دیگر عبادت‌ها و مناجات‌ها از این چنین جایگاهی برخوردار نیستند؛ نماز در دین مبین اسلام به منزله عمود دین است، اگر در خانه‌ای عمود یا همان ستون وجود نداشته باشد آن خانه بر چه چیزی باید بنا گردد؟ علاوه بر این در آخرت پذیرش دیگر کردارهای عبادی انسان‌ها نیز وابسته به شرط قبولی نماز است. یکی از آثار و برکات نماز همیشه به یاد خداوند بودن است که این خود نقش بسیار مهمی در بالا بردن کمال و سطح معنویات انسان دارد. در این مقاله نویسنده کوشیده است تا به روش کتابخانه‌ای به جمع آوری دیدگاه قرآن کریم، ائمه معصومین، و سایر صاحب نظران این عرصه در جهت بیان اهمیت و جایگاه خاص نماز و چگونگی تربیت و آموزش نماز به عنوان ستون دین در همان پایه ابتدایی زندگی انسان به جهت داشتن نقش حیاتی و بی‌بدیل نماز، بندگی و پرورش روح و روان فرزندان با داشتن یک خانواده متعالی با توجه به امر اقامه نماز و تأثیر آن در زندگی دنیوی و سعادت اخروی انسان‌ها با نقشی کارساز به پژوهش و بررسی و در پایان نتیجه‌گیری نماید.

۲- تعاریف:

۱-۲ نماز :

واژه «صلاه» که در زبان فارسی به آن نماز گفته می‌شود، در لغت، به معنای دعا، تعظیم و بزرگداشت، به یاد خدا بودن است.

(بن منظور، ج ۱۴، ۴۶۴)

در زمان اعراب پیش از اسلام، برای هر گونه عبادت و نیایش استعمال می‌شده است؛ پس از ظهور اسلام، واژه «صلاه» کاربرد خاص‌تری یافت و در معنای عبادتی ویژه با مقدمات، مقارنات، اجزاء، ارکان و واجبات خاصی به کار گرفته شد، در زمان حاضر مقصود از نماز، عبادت ویژه‌ای است که از منظر تعالیم روح بخش دین اسلام، انجام آن واجب و ترک آن حرام و از گناهان کبیره است و همه مسلمین به شکل واحدی، آن را به جا می‌آورند. (مظاهری، ۱۳۹۱، ۸-۷)

۲-۲ سیمای نماز :

نماز عبادتی است که بر انبیاء پیشین نیز واجب بوده است. در روایات نماز به نور، برهان، چراغ، منهاج انبیاء، عمد دین، قیم دین، رأس الامور، اصل اسلام، پرچم ایمان، سیمای دین، بهترین اعمال، ملت و آیین، بهترین وسیله توسل، محبوبترین اعمال، نور چشم پیامبر(ص)، اول واجب دین برای انسان، اول چیزی که باید به تازه مسلمان آموزش داده شود، اول چیزی که در قیامت مورد محاسبه قرار می‌گیرد، آخرین وصیت پیامبر(ص) و ... توصیف شده که تمامی این تعبیرات متن روایات ائمه اطهار(ع) است. (قرائتی، ۱۳۹۱، ۶)

۲-۳ عبودیت :

پرستش و اطاعت ظاهری، اگر بدون تسلیم و پذیرش قلبی باشد، بی ارزش است «بنده» باید تسلیم محض و بی قید و شرط "امر خدا" باشد و در برابر فرمان الهی و دینی خدا، سلیقه‌ها و خواسته‌های شخصی را کنار بگذارد و به نیش و نوش دیگران و خوش آمدن و بد آمدن مردم بی اعتنا باشد. این تسلیم محض و بی چون و چرا بودن، همان «عبودیت» است که فلسفه عبادت است. (قرائتی، ۱۳۷۵، ۴۰)

۳- ابعاد عبادت و بندگی خداوند :

- ۱- تفکر در کار خداوند
- ۲- کسب و کار
- ۳- آموختن دانش
- ۴- خدمت به مردم و جامعه
- ۵- انتظار حکومت عدل الهی. (قرائتی، ۱۳۷۵، ۲۵-۲۴)

حضرت امام حسن عسکری علیه السلام در این باره می‌فرماید:
«لَيْسَتْ الْعِبَادَةُ كَثْرَةَ الصَّلَاةِ وَالصِّيَامِ، وَإِنَّمَا الْعِبَادَةُ كَثْرَةُ التَّفَكُّرِ فِي أَمْرِ اللَّهِ». (حری، ۱۳۸۷، ۵۱۸). «عبادت، زیاد نماز خواندن و روزه گرفتن نیست. همانا عبادت، تفکر بسیار در امر خداوند است.»
دیگر اینکه رسول خدا(ص) در خصوص کسب و کار می‌فرماید :

«عبادت هفتاد بخش است، برترین آنها طلب حلال و به دنبال روزی رفتن است.» (حر عاملی، ج ۱۱، ۱۳۹۱، ۲)

رسول خدا (ص) در بیان فراگیری دانش که خود نوعی عبادت است می‌فرماید:

«کسی که از خانه به دنبال آموختن دانش بیرون برود، تا با آن، باطلی را رد کند و گمراهی را به هدایت بکشد. کار او همچون چهل

سال عبادت است است.» (فیض کاشانی، ج ۱۹، ۱۴۱۸، ۱)

International Congress on Culture and Religious Thought

در خصوص خدمت به خلق روایات و احادیث بسیاری در جهت رسیدگی به مشکلات و رفع گرفتاری آنها با این مضمون کلی که خدمت به خلق به نوعی عبادت است آمده و ثواب آن از برخی عبادت‌ها و حج مستحب برتر شمرده شده است.

انتظار حکومت عدل جهانی را رسول خدا(ص) با این بیان که: «افضل العباده انتظارُ الفرج.» (انتظار فرج و گشایش با آمدن امام زمان(عج) برترین عبادت است.» (نهج الفصاحه، جمله ۴۰۹۶)

قرآن یکی از ثمره های مفید به پاداشتن نماز را بازداشتن از فحشا و منکرات می‌داند: «إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ» (عنکبوت، ۴۵)

امام صادق(ع) می‌فرمایند: هر کسی دوست دارد بدانند نمازش قبول شده یا نه، ببیند که آیا نمازش او را از گناه و زشتی بازداشته یا نه؟ پس به هر قدر که نمازش او را از گناه بازداشته به همان اندازه نمازش قبول شده است. (مجلسی، ج ۸۲، ۱۹۸، ۱۴۰۳)

۵- چگونگی ابراز بندگی فرد نسبت به خالق خود :

در آیات قرآن مجید آمده است که: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا (*) وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا (احزاب، ۴۱-۴۲)» ای کسانی که ایمان آورده‌اید خدا را یاد کنید یادی بسیار (*) و صبح و شام او را به پاکی بستايند. بیان این مطلب از مهم‌ترین مطالب بحث است چراکه روش عبادت را از دو منبع الهی باید فرا گرفت یکی قرآن کریم کلام خداوند است و دیگری عترت است؛ قرآن که به وضوح کتاب هدایت بشریت است و رجوع به احادیث ائمه معصومین(ع) چگونگی عبادت آگاهانه، با خلوص نیت، با عشق، همراه با خشوع، خضوع و عبادت مخفیانه را به ما می‌آموزند. همچنین این دو راه رستگاری را در جهت بندگی هر چه بهتر پیش روی بشر قرار داده تا خود بتواند آن گونه که شایسته است نسبت به خالقش ابراز بندگی نماید.

۶- نقش عبادت در زندگی فردی و اجتماعی :

عبادت، قراردادن همه ابعاد زندگی در مسیر خواست و رضای الهی است این‌گونه رنگ خدایی زدن به کارها، تأثیر مهمی در زندگی انسان دارد از جمله:

۱-۶ باقی ساختن فانی:

انسان و همه تلاش‌هایش از بین رفتنی است، اما آنچه برای رضای خدا انجام گیرد و متعلق به الله باشد، به صورت ذخیره در می‌آید و باقی است. قرآن در این رابطه می‌فرماید: «كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ» هر چیزی نابود می‌شود مگر آنچه وجهه و رنگ و روی الهی داشته باشد. (قصص، ۸۸)

۲-۶ تبدیل مادیات به معنویات:

International Congress on Culture and Religious Thought

اگر هدف در کارها خدا باشد و انسان بتواند نیت و انگیزه و جهت کارهایش را در مسیر خواست خدا قرار دهد و بنده او باشد، حتی کارهای مادی از قبیل خوردن، پوشیدن، مسافرت، دیدار، کار روزانه، خانه داری، تحصیل، همه و همه، معنوی می‌شود برعکس، گاهی مقدس‌ترین کارها، اگر با هدف مادی و دینوی انجام گیرد، از ارزش می‌افتد، اولی نهایت استفاده است، دومی نهایت زیان.

۳-۶ سازندگی فرد و جامعه:

عبادت و توجه به خدا و پرستش او، چون همراه با نادیده گرفتن هوس‌ها و تمایلات و تفاخر نداشتن نسبت به نژاد و لباس و زبان و زمین و شهد است و انس گرفتن با خدا و دل بستن به بی نهایت قدرت و کمال و تشکر از صاحب نعمت است، این مسائل در ساختن فکر و زندگی فردی و اجتماعی فرد نقش دارد؛ عبادت، هم انسان را به صورت فردی، از بردگی هوس‌ها و گناهان و شیطان نجات می‌دهد و هم یک جامعه عابد، که خدا را می‌پرستد، از طاغوت‌ها و ستمگران و ابر قدرت‌ها آزاد می‌شود، عبادت هم خرد ساز است و هم جامعه ساز، فساد جامعه بیشتر از گرایش به عبودیت و پرستش غیر خدا سرچشمه و ریشه می‌گیرد. (قرائتی، ۱۳۷۵، ۲۲-۲۴)

۷- نقش خانواده در شکل‌پذیری شخصیت معنوی انسان :

یکی از عوامل مهم در سازندگی و شکوفایی و یا تخریب شخصیت انسان، خانواده و محیط زندگی است. از آن جایی که بخش زیادی از شخصیت تربیتی انسان در کودکی شکل می‌گیرد، خانواده از مهم‌ترین عوامل تربیتی انسان‌ها به شمار می‌آید، چرا که کودک تا چشم باز می‌کند، پدر، مادر و اهل خانه را می‌بیند و بیشترین همانند سازی و الگو برداری را در دوران طفولیت از اهل خانواده، مخصوصاً پدر و مادر می‌گیرد، انسان‌ها مخصوصاً کودکان، دائماً در حال همانند سازی و تأثیر پذیری از محیط و افرادی می‌باشند و به همین جهت، رفتار کودکان بیشتر از همه به رفتار پدر، مادر و اهل خانواده شباهت دارد. لذا از دو جهت می‌توان در باب نماز صحبت کرد: اول جنبه فردی و شخصی، دیگر جنبه اجتماعی و جمعی نماز. انسان محتاج نیایش است، انسان در عالم هستی و عالم طبیعت کوچک است اما با بقیه اشیاء فرق دارد و آن این است که این حقارت و کوچکی خود را ادراک می‌کند، احساس می‌کند که کوچک است، زیرا خود را با عالم اندازه‌گیری می‌کند و این آگاهی کلید حرکت انسان است، در این آگاهی است که او می‌فهمد به چیز دیگری احتیاج دارد و غربت خود را در این جهان احساس می‌کند، انسان می‌بیند که این عالم فانی است و او جوایب ابدیت، که این عالم متغیر است اما او خواهان ثبات و زیبایی ابدی و نامتناهی است. ما باید این حال را پیدا بکنیم که نماز، نماز به سوی مبدأ هستی، مبدأ ثبات، مبدأ تغیر، نماز بسوی ابدیت و نماز به سوی سرچشمه همه زیبایی‌ها باشد.

۸- جنبه اجتماعی نماز :

حال به درستی در می‌یابیم اگر نماز درست باشد خیلی چیزهای دیگر نیز درست خواهد شد، در واقع نماز، شناسنامه معنوی هر مسلمان است، این شناسنامه به دست هرکس داده نمی‌شود مگر تابعیت او در این سرزمین معنویت احراز شود. (حداد عادل، ۱۳۷۲، ۴۶-۴۷)

International Congress on Culture and Religious Thought

توصیه خانواده به نماز از بیان قرآن: « وَأَمْرُ أَهْلِكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبْرٍ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى » (طه، ۱۳۲) و کسان خود را به نماز فرمان ده و خود بر آن شکبیا باش ما از تو جویای روزی نیستیم ما به تو روزی می‌دهیم و فرجام [آنیک] برای پرهیزگاری است.»

« وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا » (مریم، ۵۵) و خاندان خود را به نماز و زکات فرمان می‌داد و همواره نزد پروردگارش پسندیده [رفتار] بود»

حضرت علی(ع) می‌فرماید: « پیامبر (ص) برای خواندن نماز خود را به رنج می‌افکند، با آن که مژده بهشت شنیده بود چون خداوند سبحان فرمود: « و خانواده‌ات را به نماز فرمان ده و خود بر آن شکبیا باش.» پس خانواده‌اش را به آن فرمان می‌داد و خود بر آن شکبیبایی می‌ورزید.» (محمدی ری شهری، ۴۳، ۱۳۷۶)

۹- تعلیم نماز به اهل خانه :

در روایت آمده است که: چون رسول خدا(ص) به پیامبری مبعوث شد، نخستین کسی که به او ایمان آورد، خدیجه بود، اندکی بعد جبرئیل نزد پیامبر(ص) آمد تا وجود نماز را بر او بیان کند، جبرئیل کنار دره‌ای، چشمه‌ای از آب گوارا آشکار ساخت و وضو گرفت و پیامبر(ص) هم وضو آموخت آنگاه دو رکعت نماز خواندند، و رسول خدا (ص) در حالی که از این فرمان خدا بسیار خوشحال شد و شادکام بود، به خانه بازگشت و همراه حضرت خدیجه(س) کنار چشمه آمدند و هر دو همانطور که جبرئیل وضو گرفته بود، وضو گرفتند و دو رکعت نماز گزارند، و از آن پس پیامبر(ص) و حضرت خدیجه (س) پنهانی نماز می‌خواندند. برای اتمام به این برنامه سازنده(نماز)، اسلام به پدران و مادران سفارش کرده که اطفال خود را قبل از بلوغ، مثلاً از سن هشت سالگی به هر نحو که می‌توانند وادار به نماز خواندن کنند و گاهی هم به خاطر بی‌اعتنائی‌شان، از خود خشونت نشان دهند. (حر عاملی، ج ۱۳، ۱۳۹۱، ۱۳)

۱۰- آموختن نماز و عبادت به فرزندان :

یکی از محورهای اساسی که حضرت زهرا (س) بدان توجه و تأکید داشتند بعد پرستش و گرایش فرزندان به انجام تکالیف عبادی و الهی بود؛ آن شوق و بندگی و خضوع در برابر معبود را از همان دوران کودکی در جان فرزندان خود تقویت نموده و آنان را چنان تربیت کرد که بهترین کارها را عبادت خداوند دانسته و از آن بالاترین لذتها را می‌برند؛ آن حضرت بچه‌ها را از کوچکی به انجام عبادت فرا خواند و آنان را به خداوند پیوند داد و بذر محبت و ارتباط با معبود را در کام آنان افشاند؛ اشان فرزندان خود را حتی به شب‌زنده داری عادت می‌داد؛ البته او شیوه تربیت را به خوبی می‌دانست و به گونه‌ای برخورد می‌کرد که در حد و توان و استعداد فرزندان باشد. (عزیزی، ۱۳۸۶، ۵۸-۵۷) در قرآن و روایات بارها سفارش شده که نسبت به نسل و فرزندان خود حساس باشید به عنوان نمونه :

«قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ.» (طور، ۲۶) در قیامت، بهشتیان در گفتگوی خود می‌گویند: ما در دنیا نسبت به اهل خود نگران و مشفق بودیم، از این بیم داشتیم که فرزندان و خانواده ما راه خطا پیش گیرند و در وادی ظلالت، گمراه و سرگردان شوند.

۱-۱۰ تربیت فرزند در کودکی :

وظیفه پدر و مادر و خانواده اصلاح فرزند است، بنابراین باید پدر و مادرها قدمی بردارند برای اصلاح این وضع و آن گونه که باید فرزندان را نماز خوان، نه تنها نماز خوان بلکه حافظ علی الصلوات تربیت کنند؛ تردیدی نیست که کودکان تربیت خودشان را از خانواده و پدر و مادر شروع می کنند؛ درست است که تربیت تا آخر عمر امکان پذیر است. اما مهم ترین دوران تربیت دوران کودکی است که در خانه با پدر و مادر زندگی می کنند. بچه در سنین ابتدایی مقلد ماست و تقلید می کند؛ می خواهد او کاری را که پدر و مادر انجام می دهند تکرار کند. پدر و مادر اگر محیط مناسبی به وجود بیاورند بچه تدریجاً به نماز جذب می شوند. (امینی، ۱۳۷۲، ۷۷)

شرایط مهم و عمده در القاء پیام نماز به فرزند را می توان به شرح ذیل برشمرد:

۲-۱۰ آگاهی و معرفت درباره مذهب و فلسفه آفرینش:

درباره کودک و شرایط روانی اش و درباره وظایف نسبت به خود و خدا و به نسل، درباره شرایط جامعه و محیط که هر چه چراغ در جامعه کم سو شود فتیله خانه را باید بالاتر بکشیم؛ هر مقدار فساد را در جامعه بیشتر می بینیم خانه را باید قوی تر کنیم و مجموعه آگاهی و معرفت یک جو روانی را به وجود می آورد.

۳-۱۰ موفقیت والدین؛ ایمان و باور داشتن است:

یک باور راستین و عمیق؛ این ایمان باید در جوارح و اعضاء پخش شود؛ آن گاه این ایمان یک جو روانی را به وجود می آورد. ۴-۱۰ فرستنده پیام که پدر یا مادر است، عمل است که خود مزدوج آگاهی و ایمان است، عملی که صالح باشد و صلاحیتش را مکتب تأیید کند، عملی که متقن و استوار باشد؛ اصولاً اسلام دین عمل است، دین الگو است.

۵-۱۰ شرایط نفوذی والدین است:

در شرایط نفوذ کردن در کودک چند نکته را باید در نظر داشته باشیم:

الف) سنخیت الگو با کودک ؛

ب) محبوب و مورد احترام بودن الگو؛ مثلاً پدری که بچه از او متنفر است این پدر نمی تواند بچه را به نماز خوانی وادار کند. (فائمی، ۱۳۷۲، ۸۹-۸۸)

بچه ها را می بایست با نماز آشنا کنیم تا بر همین اساس تربیت شده و عادت نموده و بزرگ شوند در جایی که بچه ها درس چگونه زندگی نمودن را می آموزند باید در آنجا درس بندگی را هم بیاموزند. از دیگر شرایط القاء پیغام نماز به فرزندان می توان موارد زیر را نیز عنوان نمود:

۶-۱۰ خواست و رغبت:

چه بکنیم که در بچه رغبت برای نماز بوجود بیاید جاذب کردن صحنه نماز یک اصل است و خوشرویی [والدین] برای دعوت به نماز یک اصل دیگر.

۷-۱۰ آمادگی و توانستن است برای کودک. آمادگی جسمی کودک را در نظر بگیریم؛

International Congress on Culture and Religious Thought

آمادگی لفظی و بیانی بچه را در نظر بگیریم، آمادگی عاطفی و روانی بچه را در نظر بگیریم؛ آمادگی محیطی هم برای ما مطرح است.

۸-۱۰ برای کیفیت و شرایط القاء [نماز] آزادی در عمل است بچه نباید احساس جبر کند:

حتی اگر در وسط نماز به دنبال بازی رفت بازخواست نشود تا از عمل عبادی احساس سنگینی نکند.

۹-۱۰ مسئله تکرار که در نفوذ موثر است:

طبیعت کودک، طبیعت تکرار است، طبیعت آفرینش هم همین است. بنابراین، بهار و تابستان است، پاییز و زمستان و مجدداً تکرار.

۱۰-۱۰ رعایت ضوابط:

در سن نماز ضوابط باید آموخته شود تکیه بر تئوری نباشد و ذهن بچه را خسته نکند.

۱۱-۱۰ تأکید و تشویق است:

وع برخورد والدین با کودک، تأییدها و تشویقها، فرصتهای مناسبی که برای آنها پیش می‌آید و بچه را تأیید می‌کند گفتن

این جمله که: آفرین بر تو که نمازخوان و بهشتی شدی اینها در روحیه کودک فوق العاده موثر است. (قائمی، ۹۱، ۱۳۷۲-۹۰)

۱۱- دلایل بی توجهی به نماز در منزل :

الف) نبودن الگوی مناسب در منزل :

وجود الگویی برای اقامه نماز در منزل، نقش اساسی در معنوی شدن کودکان دارد، چه بسا دیده می‌شود کودکان، برای تقلید

از پدر و مادر، همراه آنها نماز می‌خوانند، بسیاری از افراد، علت ترک نماز را نداشتن الگویی در منزل می‌دانند.

ب) نبودن جو معنوی در منزل :

از علل ترک عبادت، مخصوصاً نماز، وجود جو آلوده و فساد حاکم بر منزل است، ممکن است اهل نماز بخوانند، ولی به دلیل

عدم هماهنگی گفتار و کردار و رعایت نکردن مسائل معنوی و اخلاقی، موجبات تنفر از مذهب را در فرزند پدید آورد.

ج) اعمال روش نادرست در معنویات :

گاهی علت ترک نماز در بعضی از نوجوانان و جوانان، سخت‌گیری‌ها و فشارهای بی اندازه و غیر منطقی پدر و مادر است.

رفتار خشونت آمیز، با تحکم و زورگویی در تمامی موضوعات تربیتی، مخصوصاً معنویات، نه تنها اثر مثبت و سازنده ندارد، بلکه چه

بسا درست، نتیجه معکوس بر جا می‌گذارد و موجب بریدگی و ترک معنویات به طور کلی می‌گردد، از همه مهم‌تر این که با رفتار و

اعمال صحیح انسانی و هماهنگ کردن بین نماز و اخلاق، فرزندان را به عبادت دعوت بنمایند و اگر بین اعمال دینی و رفتارها و

اخلاقیات حاکم بر منزل هماهنگی نباشد در آن صورت دعوت به نماز بی اثر خواهد بود. (عزیزی تهرانی، ۱۹۱، ۱۳۸۶)

۱۲- نتیجه بی تفاوتی به نماز اعضای خانواده :

پیامبر اکرم (ص) در این رابطه می‌فرماید: «لا یلقى الله سبحانه أحد بذنب أعظم من جهالة أهله و أولاده.»

International Congress on Culture and Religious Thought

«خداوند سبحان کسی را ملاقات نمی‌کند به گناهی که بالاتر از جهالت و نا آگاهی یا آلوده بودن به گناه اهل و عیال و اولادش باشد.» (فیض کاشانی، ۱۴۱۸، ج ۳، ۷۲)

والدین برای حاکم ساختن یک جو معنوی در منزل باید در مجالس گناه وارد نشده و به محافل مذهبی و علمی روی آورند چرا که انسان با حضور در مجالس گناه و فجور دیگر نباید وجود انگیزه معنوی را در آنها جستجو نمود.

۱۳- کارهایی که والدین درباره نماز فرزندان باید انجام دهند :**۱-۱۳ دعا کردن برای نماز فرزندان :**

حضرت ابراهیم(ع) در ارتباط با نماز نسبت به خود و ذریه و نسلش به خداوند عرض می‌کند: « رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ » (ابراهیم، ۴۰) « پروردگارا مرا برپادارنده نماز قرار ده و از فرزندان من نیز پروردگارا و دعای مرا بپذیر »

۲-۱۳ ایجاد تصویر صحیح و روشن از دین در ذهن فرزندان:

بعضی از بچه‌ها فکر می‌کنند دین یعنی حزن، اشک و انجام یک سری از کارها که به درد آخرت می‌خورد و تأثیری در زندگی دنیا ندارد، باید بحث دین و زندگی را برای آنان به تصویر کشید که دین برنامه سعادت بخش دنیا و آخرت انسان است و نماز، بخش فراوانی از آثارش در همین دنیا به انسان می‌رسد. (وحیدی، ۱۳۸۶، ۱۸۵)

۳-۱۳ آموزش نماز و تمرین آن با فرزندان :

حضرت علی(ع) می‌فرماید: «عَلِّمُوا صِبْيَانَكُمْ الصَّلَاةَ». «به فرزندانان نماز را آموزش دهید.» (خرعاملی، ۱۳۹۱، ج ۱۳، ۳)

۴-۱۳ تشویق فرزندان به نماز خواندن:

آقای سید رضا مصطفوی نوه امام خمینی(ره) می‌فرماید: «من هر موقع پیش امام می‌رفتم، مرا به نماز تشویق می‌کردند؛ یک بار حدود پنج سال داشتم که پیش امام رفتم، ایشان نماز می‌خواندند، پشت سرشان ایستادم و هر کاری که امام(ره) می‌کردند من هم همان کار را انجام دادم. دو سه تا کتاب به من دادند و این تشویق باعث شد تا بعد من به نماز بیشتر اهمیت بدهم.» (باقرزاده بابلی، ۱۰۲، ۱۳۸۰)

۵-۱۳ الگوی عملی بودن برای فرزندان نسبت به نماز:

امام صادق(ع) می‌فرماید: امیر مؤمنان(ع) در منزل خود اتاق متوسطی که نه کوچک بود و نه بزرگ برای نماز خود اختصاص داده بودند و شبها برای نماز خواندن به آن اتاق می‌رفتند و همراه خود طفل کوچکی را که نمی‌خواستند به آن اتاق می‌بردند. (خرعاملی، ۱۳۹۱، ج ۳، ۵۵۵)

وظیفه پدر و مادر است که برابر نصایح ائمه معصومین فرزندان خود را از دوران کودکی حتی قبل از سن تکلیف به امر نماز تشویق نمایند، همان طوری که ما می‌بینیم بیشتر بزرگانی که موفق بوده‌اند در دوران کودکی از طریق خانواده‌هایشان به این امر مهم روی آورده‌اند. این نکته نیز قابل تأمل و توجه است که والدین باید هر دو نمازخوان باشند تا فرزند دچار یک شک و تردید دو سویه نگردد؛ از پدر تقلید نماید یا از مادر؟ این الگو برداری فرزند باید از هر دو باشد یعنی هم پدر نمازخوان باشد و هم مادر تا این موضوع فرزندان را در یک فکر گمراه کننده بر سر دو راهی قرار ندهد.

خانم زهرا مصطفوی در خاطره‌ای نقل می‌کند: حضرت امام (ره) همواره سعی داشتند کلام حق را با ملاحظت و شیرینی همراه سازند و هرگز در آن خصوص به عتاب متوسل نمی‌شدند و عبادت خدا و انجام واجبات را در نظر دیگران سخت و طاقت فرسا جلوه‌گر نمی‌ساختند؛ همسرم به جهت عادت خانوادگی، دخترم را از خواب صبحگاهی بیدار می‌کرد و به نماز او می‌داشت امام وقتی از این ماجرا خبردار شدند برایش پیغام فرستاد که، چهره شیرین اسلام را بر بچه تلخ نکن، این کلام آن چنان مؤثر افتاد و اثر عمیق بر روح و جانم گذاشت که بعد از آن خودش سفارش کرد هنگام اقامه نماز صبح، به موقع بیدارش کنیم. (باقرزاده بابلی، ۱۳۸۰، ۶۱)

۷-۱۳ مأنوس ساختن فرزندان با مسجد :

در این باره قرآن مجید می‌فرماید: «الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلاً» (کهف، ۴۶) «مال و پسران زیور زندگی دنیایند و نیکی‌های ماندگار از نظر پاداش نزد پروردگارت بهتر و از نظر امید [نیز] بهتر است.»

و در جایی دیگر می‌فرماید: « يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ » (اعراف، ۳۱) «ای فرزندان آدم جامه خود را در هر نمازی بپوشید و بخورید و بیاشامید [ولی] زیاده‌روی نکنید که او اسرافکاران را دوست نمی‌دارد.» یعنی هم فرزندان خود را با مسجد آشنا کنید و هم مقداری مال همراه خود ببرید تا اگر فقیری بود کمکش کنید. (قرآنی، ۱۳۷۲، ۸۳)

۱۴ نماز وسیله تکامل معنوی

نماز انسان را از جهان محدود ماده و چهار دیوار عالم طبیعت بیرون می‌برد، به ملکوت آسمان دعوت می‌کند و با فرشتگان هم صدا و هم راز می‌سازد، نمازگزار خود را بدون نیاز به هیچ واسطه در برابر خداوند می‌بیند و با او به گفت و گو بر می‌خیزد. (وحیدی، ۱۳۸۶، ۵۹)

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «الصَّلَاةُ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ.» «نماز وسیله عروج و بالا رفتن مؤمن است.» (عزیزی، ج ۱، ۱۳۷۵، ۳۵)

۱۵- نماز خیرالعمل است

گاهی انسان‌ها به توجه زیاد به امور زندگی و دنیوی از یاد خداوند غافل می‌گردند و از اینکه همه امور در دست خداوند است غافل می‌گردند و از صراط مستقیم الهی غفلت می‌کنند، از این موضوع که خداوند عالمیان هیچگاه به کسی ظلم نمی‌کند و این انسان‌ها هستند که بر اثر عمل نا صحیح و اشتباه خود سرنوشت بدی را برای خودشان رقم می‌زنند غافل می‌شوند و به پا داشتن نماز واقعی در پنج نوبت از شبانه روز باعث می‌شود که انسان‌ها از این مسائل غفلت نمایند؛ بدین جهت است که نماز از بهترین عمل در بین اعمال است و از آن به عنوان اسلحه مؤمن تعبیر شده است که همه ارزش‌ها و واقعیات را در خود جای داده است. نماز واقعی افراد خانواده را آهسته آهسته به یک مرحله یقین‌آور سوق می‌دهد و راه را برای تعالی معنویات خانواده هموار و فراهم می‌سازد.

۱۶- نماز بهترین فریضه برای رسیدن انسان‌ها به کمال :

« يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ » (فجر، ۲۷) « ای نفس مطمئنه. »

« الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ » (رعد، ۲۸) « همان کسانی که ایمان آورده‌اند و دل‌هایشان به یاد خدا آرام می‌گیرد آگاه باش که با یاد خدا دل‌ها آرامش می‌یابد. »

پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «الصَّلَاةُ مِفْتَاحُ كُلِّ خَيْرٍ». «نماز، کلید همه خوبی‌هاست». (محمدی ری شهری ۱۳۷۶، ۱۲۰)

لذا در خصوص درک این مطلب خاندهای که از نور نماز گزارانش، تلاوت قرآن خوانانش و عبادت صاحبان آن خانه پر از نور است، آن خانه بسیار ارزشمند است؛ افراد آن منزل در مسیر حق قرار گرفته و در حال رشد و دست‌یابی به کمال معنوی می‌باشند.

۱۷- نماز دعوت‌کننده به پاک‌سازی زندگی و پایه‌گذار خانواده‌های ایده‌آل :

نماز، قطع نظر از محتوای خودش با توجه به شرایط صحت، دعوت به پاک‌سازی زندگی می‌کند، چراکه می‌دانیم آبی که با آن وضو می‌گیرد و غسل می‌کند و محلی که در آن غسل و وضو انجام می‌شود و مکان، لباس نمازگزار و فرشی که بر آن نماز می‌خواند باید از هر گونه غضب و تجاوز به حقوق دیگران پاک باشد؛ در نتیجه تکرار نماز در پنج نوبت در شبانه روز خود دعوتی است به رعایت حقوق دیگران و می‌توان گفت نماز انسان را فرشته‌خو می‌کند، زیرا نمازگزار از همه بدی‌ها پاک است. (وحیدی، ۱۳۸۶، ۶۱)

پذیرش و تسلیم مطلق شدن در مقابل یک دین و پیروی از یک مذهب و حرکت در یک راه راست، از مهم‌ترین ویژگی‌های شخص نمازگزار است. نمازگزار ضمن تکرار مجموعه‌ای از ذکرهای واحد دینی در نماز، پیوسته یک عقیده واحد و یک خط مشی مشخص را در زندگی خود دنبال می‌کند، که وی را از ارتکاب معاصی باز می‌دارد، و بدین ترتیب گویی یک شخصیت ثابت و یک متد و یک عقیده همیشگی را برای خود انتخاب می‌نماید و پیوسته در ساختن شخصیت واحد و ثابت خود گام بر می‌دارد. بدین ترتیب در این تکرار همیشگی، موهبت بزرگ ثبات شخصیت و تعادل کامل روانی نهفته است که می‌توان آن را به نوعی سرمنشاء همه موفقیت‌های بشری در مکتب انسان‌سازی در عالم ماده و معنا دانست. خانواده‌ای که از افراد با شخصیت و با ثبات تشکیل شده باشد، هم دارای استحکام در روابط و هم دارای یک سبک زندگی برتر از هر لحاظ نسبت به سایر افراد جامعه می‌باشد؛ انسان با نماز خواندن و اتکا به خدای متعال خود را تنها احساس نمی‌کند بلکه همیشه در تمامی مشکلات، به نیروی قوی تری مراجعه می‌کند و از بارگاه خدای متعال استمداد جسته و به او توکل نموده و امورات زندگی را هر چند دارای فراز و نشیب‌های فراوان باشد به خوبی پشت سر می‌گذارد. اعضای خانواده که منظم، مودب، نظیف، متین و با وقارند، ضمن داشتن یک سبک زندگی متفاوت و شایسته احساس ثبات می‌کنند، و فرزندان این خانواده ضمن اینکه قادر به تمرکز ذهن هستند، می‌توانند در آینده خانواده‌ای به مراتب ایده‌آل‌تر و برتری را تشکیل دهند.

۱۹- نتیجه گیری:

نوع بشر همیشه به نیایش و ابراز بندگی برای خداوند سبحان نیازمند است؛ انسان بر خلاف دیگر مخلوقات، مخلوقی است دارای حیات اجتماعی و کوچک ترین مکان اجتماع وی خانواده است؛ ضمن اینکه انسان با توانایی تفکر در کار خدا تنها موجودی است که به وسیله اقامه نماز در طول شبانه روز از جانب حق تعالی اجازه راز، نیاز و ابراز بندگی خود به درگاه خداوند را پیدا نموده است. اگر انسان چگونگی بندگی نمودن و انجام فریضه نماز را که در دین مبین اسلام از افضل ترین فرائض است در کودکی بیاموزد، در صورت مقبولیت آن در آخرت دیگر اعمالش پذیرفته می گردند. دیگر اینکه این خود عاملی بزرگ در هدایت آن شخص و خانواده اش در سبک زندگی اسلامی به سمت کمال و سعادت‌مندی در دنیا و آخرت می باشد. با نمازخوان بودن والدین و القاء صحیح آن در تربیت و آموختن نماز به فرزندان می توان ضمن پاک سازی و دور نگه داشتن اهل منزل از ارتکاب معاصی، آنها را به سوی عملی خیر و تعالی یک خانواده ایده آل رهنمون ساخت.

۲۰- پیشنهادها:

- ۱- پدر و مادر باید الگوهای دینی را در خانه با اعمال روش های صحیح به فرزندان خود بیاموزند.
- ۲- والدین باید فرزندان خود را با فرهنگ مطالعه کتب مذهبی که در رابطه با نماز نوشته شده تشویق و آشنا سازند.
- ۳- در اجتماعات و محیط‌هایی که معنویت و روح نماز حاکم نیست از حضور خود و فرزندان خود اجتناب ورزند.
- ۴- رسانه ها مخصوصاً صدا و سیما باید با توجه به نیاز جامعه، خانواده‌ها و اهمیت دادن به معنویات از جمله فریضه نماز شبکه‌ای را به بهترین شکل ممکن (شبکه نماز) راه اندازی نماید.
- ۵- مساجد کتب دینی و مذهبی را در کتاب خانه‌های خود برای اقشار سنی مختلف داشته باشند.
- ۶- تأسیس کانون‌های جدید به مقتضیات زمان و نیاز فرزندان امروزی نه به روش سنتی، در مساجد به جهت ایجاد انگیزه برای جذب فرزندان به سمت مساجد اقدام گردد.
- ۷- اقدام به آموزش و تربیت مربیان علوم دینی و روحانیون در حوزه‌های علمیه به جهت داشتن توانایی لازم برای ایجاد ارتباطی معطوف و صمیمانه با کودکان.
- ۸- کانون‌های فرهنگی، تربیتی مساجد به صورت کتاب داستان، نشریه، لوح فشرده، آموزش‌های سازنده خود را به خانه‌های اطراف مساجد و محله‌ها در بین خانواده‌ها و فرزندان آنها اشاعه و ترویج نمایند.
- ۹- در خصوص تأمین اعتبار لازم و راه اندازی اردوهای فرهنگی، تربیتی برای طیف‌های سنی مختلف در مساجد با هدف آموزش فریضه نماز اقدام گردد.
- ۱۰- تأسیس دفتر و یا کلاس آموزش چهره به چهره نماز آموزی در مساجد برای آموزش کودکان و پاسخگویی به سوالات و اشکالات بزرگ سالان راه اندازی گردد.

International Congress on Culture and Religious Thought

۱۱- اقدام به تشکیل کلاس‌های آموزشی مشاوره در رابطه با نماز، دعا و تاثیر آن در زندگی، داشتن زندگی به سبک معنوی و تربیت فرزندان صالح، با ساعات محدود برای زوجینی که در آغاز تشکیل زندگی مشترک هستند با موضوع مسائل دینی در جهت تربیت فرزندانشان برابر سفارش دین مبین اسلام.

منابع:

- ۱- قرآن
- ۲- باقرزاده بابلی، عبدالرحمن، (۱۳۸۰) رفتار فرزندان با کویکان، قم، موسسه مطبوعاتی دارالکتاب (جزائری).
- ۳- پیامبر اسلام(ص)، محمد بن عبدالله، (۱۳۸۵) نهج الفصاحه، تصحیح و تنظیم: شریعتی، محمد امین؛ پیمانی، عبدالرسول، پرهیزگار، قم.
- ۴- حرانی، ابومحمد، (۱۳۸۷) تحف العقول، مترجم: حسن زاده، صادق، عمران، قم.
- ۵- حر عاملی، محمد بن حسن، (۱۳۹۱) وسائل الشیعه، بیروت، دار احیاء التراث.
- ۶- طرح اقامه نماز، (۱۳۷۲) دومین اجلاس نماز، تهران.
- ۷- طرح اقامه نماز، امینی، ابراهیم، (۱۳۷۲) چگونه فرزندان خود را با نماز تربیت کنیم، تهران.
- ۸- طرح اقامه نماز، قائمی، علی، (۱۳۷۲) نماز در دوران کودکی، تهران.
- ۹- عزیزی، عباس، (۱۳۸۶) نماز و عبادت فاطمه زهرا(س)، قم، انتشارات صلاه.
- ۱۰- عزیزی، تهرانی، (۱۳۸۶) علی اصغر، حضور قلب در نماز، قم، نشر بوستان.
- ۱۱- عزیزی، عباس، (۱۳۷۵) جامع آیات و احادیث موضوعی نماز، جلد اول، نبوغ، قم.
- ۱۲- فیض کاشانی، محسن، (۱۴۱۸) المحججه البيضاء، قم، دفتر انتشارات وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.
- ۱۳- قرائتی، محسن، (۱۳۷۵) پرتوی از اسرار نماز، تهران، مرکز فرهنگی درس‌هایی از قرآن.
- ۱۴- قرائتی، محسن، (۱۳۷۲) یکصد و چهارده نکته درباره نماز، تهران، ستاد اقامه نماز.
- ۱۵- وحیدی، محمد، (۱۳۸۶) دانستنی‌های لازم از نماز، قم، مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.
- ۱۶- مجلسی، محمد باقر، (۱۴۰۳-۱۹۸۳م) بحار الانوار، بیروت، موسسه وفاء.
- ۱۷- محمدی ری شهری، محمد، الصلاه فی الکتاب و السنه، (۱۳۷۶) ترجمه عبدالهادی مسعودی، دارالحدیث، قم.
- ۱۸- ابوالفضل، جمال الدین محمد بن مکرم بن منظور، (۱۴۱۴ه) لسان العرب، دار صادر، بیروت.
- ۱۹- قرائتی، محسن، (۱۳۹۱) پیوندهای نماز، نشر ستاد اقامه نماز، تهران.